

ИЗВЕСТИЯ

списание на Икономически университет – Варна

<http://journal.ue-varna.bg>

ДИСТАНЦИОННОТО ОБУЧЕНИЕ ПО ТЪРГОВИЯ В УСЛОВИЯТА НА ЕПИДЕМИЧНА ОБСТАНОВКА

Горан АНГЕЛОВ¹

¹ Катедра „Икономика на търговията“, Университет за национално и световно стопанство, София, България. E-mail: goran.angelov@abv.bg

JEL: A20, I210

Резюме

Ключови думи:

изолация, обучение,
дистанционно обучение,
търговия

Социалната изолация е процес, при който голяма част от бизнес процесите, в това число и преподавателската дейност, се случват дистанционно. Дистанционното обучение се определя като комуникационен процес в реално време, при който обучаемите и обучаващите се обменят информация посредством информационни и комуникационни технологии. Целта на настоящата статия е да анализира процеса на обучение по търговия в условията на епидемична обстановка. Направен е ретроспективен анализ на дистанционното обучение. Разгледани и анализирани са основните принципи за успешно онлайн обучение.

© 2021 Икономически университет – Варна

Цитиране: АНГЕЛОВ, Г. (2021) Дистанционното обучение по търговия в условията на епидемична обстановка. *Известия. Списание на Икономически университет – Варна*, 65 (2), с. 198 – 212.

Въведение

Новите информационни технологии, станали причина за информационната революция през втората половина на 20^{-ти} век, дават тласък на бурното развитие на методите на дистанционно обучение и формиране на концепцията за отвореното образование. Преходът от индустриално към информационно общество води до съществени промени в сферата на образованието – изменя се характерът на придобиване, развитие и разпространение на знанията, открива се възможност за обновяване съдържанието на обучението и методите на преподаване, разширява се достъпът до висшето образование и се променя ролята на преподавателя в

учебния процес. Поради световната пандемия студентите от специалност „Икономика на търговията“ в редовна форма на обучение за пръв път се обучават дистанционно, онлайн.

Анализ на националната и световната практика

Целта на настоящата статия е да анализира процеса на обучение по търговия в условията на епидемична обстановка. За да се постигне тази цел, е направен ретроспективен анализ на дистанционното обучение.

Произходът на съвременното дистанционно образование може да се проследи до началото на 18 век. През 1728 г. Калев Филипс, учител по романски метод на писане на стенограми, предлага на хората, живеещи в близост до града, да участват в учебната му програма, като всяка седмица им се изпращат уроци, без да намалява качеството на обучението им (Holmberg, B., 2005, с. 15). В свое изследване Бьорн Холмбърг, един от основоположниците на обучението от дистанция, дава следното определение: „Дистанционното образование се характеризира с това, че преподаването и обучението се осъществяват през информационни технологии: по принцип учениците и техните учители не се срещат лице в лице. Една или повече медии се използват за тяхното взаимодействие и за комуникация на тематика, например отпечатаната и написана дума, аудио и видео записи, телефонни разговори, компютърна комуникация. В този смисъл говорим за медирано преподаване и учене.“ (Holmberg, B., 2005, с. 13). Сходно определение за дистанционното обучение дават Moore и Kearsley (Moore, M. G., Kearsley, G. (2004), според които дистанционното обучение е преподаване и планирано обучение, при което преподаването възниква на различно място от ученето и което изисква комуникация чрез технологии и специална институционална организация.

Разновидност на дистанционното обучение е дистанционното обучение с присъствени срещи. Във всички дефиниции то се счита за комбинация от традиционните (лице в лице) системи на обучение с онлайн системи на обучение въз основа на технологично обусловени инструкции, където всички участници в процеса на обучение са разделени в пространството и времето (<https://www.researchgate.net/publication/284023691>). От своя страна онлайн обучението е форма на дистанционно обучение, където технологията опосредства процеса на обучение, преподаването се извършва изцяло с помощта на Интернет и не се изисква студентите и преподавателите да бъдат едновременно на едно и също място. Тук не се включват по-традиционните методи на обучение, като образование чрез кореспонденция на базата на печатни материали, телевизионни предавания, радио предавания, видеоконференции в традиционната им форма и самостоятелен об-

разователен софтуер (<https://www.researchgate.net/publication/284023691>).

От терминологична гледна точка понятието „дистанционно обучение“ започва да се използва през 70-те години и официално е приет, когато през 1982 г. Международният съвет за кореспондентско образование променя името си на Международен съвет за дистанционно образование (сега Международен съвет за отворено и дистанционно образование) (Официален сайт на АЕСТ). В периода от 1900 до 1960 година в света са създадени 82 нетрадиционни висши учебни заведения и учебни програми. Концептуално дейността им се обосновава с това, че студентите могат да се обучават не само при непосредствен контакт с преподавателя, а могат самостоятелно в удобно за тях време, в удобно място и с удобно темпо да изпълнят програмата на учебното заведение. Така в света се появява обучението по преписка, наречено задочно обучение. То може да се разглежда като най-ранната форма на дистанционно обучение (Бочков, В., Краснова, Г., Филипов, В., 2008). Най-известните частни кореспондентски училища от втората половина на XIX и първата третина на XX век били учрежденията за допълнително образование, предлагащи на първо време краткосрочни професионално-технически курсове за повишаване на квалификацията. Това са били първите специализирани учреждения за дистанционно обучение (Овсянников, В. 2001). Към този период се отнася появата на редица термини, свързани в една или друга степен с дистанционното обучение, характеризиращи особеностите на обучението, обучаващите се, учебното заведение: (Полат, Е. 2004) *home-study* (домашно обучение); *external student* (външен студент); *independent study* (независимо обучение); *extention* (външно обучение, допълнение към основен курс).

Особености на дистанционното обучение

В сравнение с традиционното обучение, дистанционното има някои особености (Маматов, А. и др., 2006):

Разпределеност – премахва пространствените ограничения и организира учебния процес, като разделя преподавателя от учащия се в пространството.

Гъвкавост – премахва времевите ограничения за сметка на гъвкавостта на графика на учебния процес, който може или да е напълно свободен, или да е свързан с ограничен брой контролни точки (полагане на изпити, онлайн връзки с преподавателя, осъществяване на лабораторна работа със специално оборудване и т. н.).

Комплексност – използване на специално разработени учебно-методически материали (комплекси), съчетаващи различни носители на информацията, включително и печатни издания, радио и телевизионни предавания, видео и аудио ка-

сети, компютърна техника и технологии, телекомуникации.

Интерактивност – наличие на двустранна комуникация (синхронно или асинхронно), която дава възможност за непрекъснато индивидуално взаимодействие между обучаемите и преподавателя и се различава от пасивното възприемане на транслираната информация. Благодарение на тези особености дистанционното обучение дава възможност да се получат редица преимущества от гледна точка на потребителските свойства на образователните услуги (Маматов, А. и др. 2006).

Възможност за съчетаване на обучението с ежедневието. Много хора предпочитат дистанционното обучение заради характера на работата им или поради лични обстоятелства, а при единични случаи то е единствената възможност да получат желаното образование.

Стойността на обучението, особено при масово дистанционно обучение, е ниска за сметка на ефективното използване на индустриални методи за разработване и предлагане на образователни услуги. При това трябва да се има предвид, че подготвителната работа при организирането на дистанционно обучение, особено при разработването на учебно-методическите материали, изисква големи вложения.

Високото качество на обучението може да бъде постигнато при редица условия: пълна осигуреност на учебни и учебно-методически материали, специално разработени от най-квалифицираните преподаватели; наличие на постоянен индивидуален контакт с преподавател-консултант (ментор), с когото да може да се обсъждат възникналите въпроси (по правило с помощта на телекомуникациите); осигуряване на взаимодействие между обучаемите, организиране на дискусии, съвместна работа по проекти и други видове групови работи в курса на обучение и във всеки момент, като при това обучаемите също така контактуват с преподавателя-консултант посредством телекомуникациите; обективност на оценките на резултатите от обучението на основата на съчетаване на автоматизирани методи за проверка на знанията и точно регламентирани атестационни процедури с участието на преподаватели.

Онлайн обучението като форма на дистанционното обучение

Онлайн обучението е съвременна генерация на дистанционното обучение. Авторите, отдали своя принос в литературата, бележат няколко вида дистанционно обучение. В своето изследване Gasevic и Siemens (Siemens,G., Gašević,D., Dawson, S. с. 15) описват етапите, през които преминава дистанционното обучение.

В първия етап на този начален стадий на дистанционно обучение студентите

получават на хартиен носител учебни материали от преподаватели, посредством пощенска доставка, като след това студентите връщат обратно разработения от тях писмен материал. Това безспорно е първа много важна крачка в разчупване на създадените стереотипи на преподаване и дава тласък на една нова тенденция в образованието. Доколко обаче това може да се приеме като обучение в пълния смисъл на думата е въпрос на дискусия. Тук става въпрос по-скоро за администриране на учебния процес и вид кореспонденция, аналогична на днешната комуникация по електронна поща.

Вторият етап на дистанционно обучение предполага използването на по-голям набор от информационни технологии. Използва се аудиокоферентна връзка. Поради високите разходи в началото не се е използвала видеовръзка или е била еднопосочна от преподавателите към студентите, но не и обратно. За двупосочна връзка се е използвала само аудиокоферентната връзка. Пълноценна двупосочна видеоконферентна връзка започва да се използва малко по-късно, когато цените на техниката намаляват и технологиите се усъвършенстват.

В таблица 1 са илюстрирани основните разлики между онлайн обучението и стандартното обучение и необходимата инфраструктура за провеждане на онлайн обучение.

Таблица 1

Основни разлики между онлайн обучението и стандартното обучение по отношение на необходимата техническа и софтуерна обезпеченост

Специфични изисквания за онлайн обучение	Обучение на група в учебна зала	Онлайн обучение
Необходимост от технически средства (компютър, проектор)	Невинаги е необходимо	Задължително
Добра интернет връзка	Невинаги е необходимо	Задължително
Подходящ софтуерен продукт	Не се изисква	Задължително
Изправност на камера и микрофон	Не се изисква	Задължително
Способност да се поддържа диалог без зрителен контакт с всички обучаващи се	Не се изисква	Задължително

Източник: Авторска разработка

Без наличието на добре изградена комуникационна инфраструктура, онлайн обучението има голяма вероятност да се провали или да изгуби интереса на студентите. Студентите от специалност „Икономика на търговията“ в УНСС

споделят, че то е удобно и им дава възможност за по-често присъствие, тъй като могат да се включат от всяка удобна за тях точка на България (и извън България). Преподавателите, особено тези, на които се налага да пътуват дълго до работното място, също са значително улеснени.

Времето и географското положение не оказват влияние върху дистанционното обучение. Това го прави значително по-гъвкаво от традиционните форми на обучение. Подходящо е както за ученици/студенти, така и за служители. При него без проблем могат да бъдат създавани персонализирани и адаптирани според ситуацията онлайн курсове от всякакъв вид и обем.

Видове онлайн обучение

Дистанционното онлайн обучение не е само някаква мултимедийна презентация. То може да включва различни видове модули, уроци, тестове с голям избор от видове въпроси, анкети, проучвания и т. н., както и да бъде осъществено под формата на симулация на реална ситуация или под формата на интерактивен курс, съдържащ мултимедийни елементи. Този вид обучение се развива с появата на т. нар. „e-learning” и „m-learning”. При тях се използва компютърна технология с нейната дигитализирана информация, електронно предадена, под формата на битове. Чрез този вид технологии е възможно както обучението на групи, така и провеждането на онлайн конференции и семинари. По своята същност „e-learning” е вид обучение, при което се използват електронни технологии (най-често компютри). Това обучение може да се проведе дистанционно, може да се проведе и в учебна зала, присъствено. При „m-learning” обучаваните използват смартфони или таблети. Целта на този вид обучение е да бъде интерактивно и достъпно от различни локации, т. е. не се провежда в учебна зала. Двата вида обучение са сходни, разликата е във вида на използваното устройство. Третият вид обучение е смесено (хибридно) обучение, или „blend learning“. При него едната част от обучението е онлайн, а другата – в учебни зали. Въпреки че е общоприето, че и двата вида обучение трябва да присъстват, за да се счита един вид обучение за „бленд лърнинг“, няма ясен консенсус относно дяловете на обучение онлайн и в зала. Allen, Seaman и Garrett (Allen, I., Seaman, J., Garrett, R., 2007, с. 54) например твърдят, че дори курсове с 30 – 79% онлайн обучение трябва да се считат за смесени.

Като съвременна тенденция в образованието се налагат обучението във виртуална реалност (VR обучение), обучението в добавена реалност (AR обучението) и обучението в смесена реалност – виртуална и реална (Денчев, Е., 2020, с. 31). Те могат да бъдат причислени към смесения вид обучение.

Виртуалната реалност (Virtual Reality – VR) е компютърно генерирана среда, която позволява на обучаемите да разгледат всичко, което им се предлага, с помощта на специални VR очила и 3D звук. Технологията на виртуалната реалност прави обучението по-нагледно, позволява активизиране на студентите и попълноценно участие в учебния процес. Тези технологии облекчават и опростяват съвместната работа на хора, които се намират на разстояние. Например колегите могат да се срещат с помощта на средствата на виртуалната реалност, да изготвят съвместни документи, да ръководят проекти и да изпълняват много други работи практически със същата ефективност, както и при лични контакти в реалния свят. Преподавателите и студентите имат възможност да използват виртуални лаборатории за изучаване на обкръжаващата среда, за формиране на умения и навици, а така също и за демонстриране на усвояването им и автоматизираното им оценяване (Трайнев, В., 2007).

Добавената реалност е една от актуалните дигитални технологии и се счита за продължение на виртуалната реалност (VR). Технологията „Добавена реалност“ (Augmented Reality – AR) позволява през камерата на мобилното устройство да се прочете допълнителна информация за физически обекти – стоки, сгради, лица, да се прегледа видео, да се свържат тримерни обекти (3D) и да се извърши преход по хипервръзка към уебстраници.

Смесената реалност (Mixed reality – MR) се състои от виртуална и добавена реалност. Подобен подход често се препоръчва като допълнителна форма на обучение за персонала, отговорен за управлението при кризи. (Първанов, С., Арабаджиева, С., Илиев, С. 2019., с. 26)

В своето изследване „Виртуална реалност в образованието“ Christou (Christou, С., 2010) описва влиянието на трите вида реалност върху възприятията на човека по следния начин: петте сетива за зрение, прослушване, докосване, вкус и обоняние предоставят различна информация за различни цели. „Ние се фокусираме върху зрението, докосването и прослушването, тъй като тези сетива са най-експлоатирани във виртуалната реалност“. От всички сетива зрението е най-универсалното, осигуряващо ни широк обхват на информация относно нас самите и заобикалящата ни среда. То също така предоставя средство за комуникация и се използва за разпознаване и идентификация. Атрактивността в този вид технологии все повече привлича вниманието на хората при извършване на професионални и развлекателни дейности. Използването на VR, AR и MR реалности в образованието биха допринесли в голяма степен за образоването на подрастващото поколение и на студентите. Факт е, че да се задържи вниманието на обучаваните посредством стандартните похвати за преподаване става все по-трудно. За тяхното внимание в учебната зала се конкурират лекторът и мобилното

устройство, с което разполагат. Приложението на този вид съвременни методи на преподаване, не само че не се съревновава с мобилните устройства, то изисква използването им. В обучението по търговия например приложението на обучение във виртуална реалност би позволило виртуална разходка в търговския отдел на голяма компания. Нещо, което в условията на социална изолация не би могло да се случи. За осъществяването на онлайн обучение се изисква приложението на определена дигитална платформа, като например Moodle или друга модулна обектно-ориентирана динамична среда за обучение (Canvas, Google Classroom, Blackboard Learn, TalentLMS, Schoology, D2L Brightspace, Edmodo, Sakai и др.), която като система за управление на обучението и учебното съдържание е гръбнакът на всяка дигитална форма на обучение.

В зависимост от времето и мястото на провеждане на учебния процес дистанционното обучение бива (Маматов, А. и др., 2006):

Синхронно обучение – т. нар. Web-базирано обучение. При него участниците се намират на едно и също място (виртуална класна стая) по едно и също време. Участниците могат да осъществяват конферентна видеовръзка помежду си чрез интернет или локална мрежа. Това обучение е най-близо до реалното обучение в класна стая, тъй като е налице директна комуникация между учител и ученици (обучаеми) в реално време. Липсва само физическият контакт, който е опосредстван от информационно-комуникационните технологии.

Асинхронно обучение – също се осъществява във виртуалното пространство, но учителят и обучаемите не са по едно и също време във виртуалното пространство. Всеки от обучаемите се включва по различно време и работи със собствено темпо.

Според някои автори има *още два типа дистанционно обучение*, при което участниците са на различни места – дистанционно обучение в реално време (осъществява се чрез видео връзка на живо чрез интернет или локална мрежа) и разпределено обучение, което протича в избрано от участниците време, без значение кой къде се намира по света. При този тип обучение само се споделят видеозаписи и други обучителни материали.

Преподавателска дейност в условия на дистанционно онлайн обучение

При дистанционното обучение съществено се променя съдържанието на педагогическата дейност в сравнение с традиционната система (Башмаков, М., Поздняков, С., Резник, Н., 2010). *Първо*, дейността на преподавателя по подготовката и разработването на учебно-методически и учебни пособия от ново поколение

значително се усложнява. Това е обусловено от бързите промени в технологиите. От преподавателя се изисква развиване на качествено нови и по-съвършени методи на педагогическа работа. Освен това съвременните информационно-комуникационни технологии (ИКТ) поставят по-особени изисквания към съдържанието и качеството на учебно-методическите и учебните пособия. Тези изисквания са свързани с открития достъп до тях на значителен брой обучаеми, а така също и на обучаващи (преподаватели и експерти). Това обстоятелство изисква засилване на контрола за качеството на учебните материали. *Второ*, при прилагането на новите ИКТ центърът на тежестта постепенно се измества върху обучаемите. При традиционното обучение главна фигура е учителят, преподавателят. При дистанционното обучение обучаемите постепенно стават „господари“ на собственото си образование. Информационно-комуникационните технологии дават възможност за индивидуализация на обучението и обучаемите активно да изграждат своя учебен процес. Една от основните функции на преподавателя става подкрепянето на обучаемия в неговата учебна дейност. При откритостта на образователните ресурси преподавателят не е главен носител на знанието. Той вече е повече възпитател, помощник, наставник. Така се променят съществено функциите на преподавателя. *Трето*, изменението на функциите на преподавателя изисква и промяна в нивото и качеството на комуникациите между учители и обучаеми. При дистанционното обучение повече от всичко е необходимо активно и интензивно взаимодействие между преподаватели и студенти. При традиционното обучение общуването между учителите и обучаемите нерядко има формален и повърхностен характер. Благодарение на съвременните и напреднали комуникационни технологии такова взаимодействие е толкова интензивно, че изисква от преподавателя не само специални педагогически умения и навици, но и полагането на допълнителни усилия. Полагането на допълнителни усилия от обучаващи и обучавани може да доведе до т. нар. „бърнаут“ у някои преподаватели и студенти.

При така представените гледни точки на авторите могат да се разграничат съответните предимства и недостатъци на дистанционното обучение в неговата онлайн разновидност. *Предимствата* му са: спестява време и пари; гъвкавост – обучаемите и обучаващите могат да бъдат на удобно за тях място, стига да имат интернет и подходящо устройство; лесен двупосочен трансфер на информация; няма рискове за участниците от заразяване по време на пандемия. *Недостатъците* на дистанционното онлайн обучение са: технически и технологични проблеми могат да повлияят негативно върху ефективността на обучението. Не всеки предмет може да се изучава онлайн. Някои предмети изискват повече практическа работа. По-трудните предмети изискват връзка очи в очи, за да може да се прецени начинът на възприемане на материала. Съществува риск от изтичане на лични

данни, кражба на самоличност, заразяване на техниката с компютърни вируси. Въпреки представените недостатъци на онлайн обучението не може да се каже, че то не е ефективно.

В следствие на промяната в начина на преподаване много български и чуждестранни автори представят своите гледни точки и изтъкват проблемите в онлайн обучението. Спешното осигуряване на технически ресурси и повишаване на квалификацията на академичния състав са свързани с инвестиране на сериозен финансов ресурс, който в повечето случаи е извън възможностите на образователните институции (Начева, Р., Янсоне, А., 2020) Факт е, че всичко това е свързано с нуждата от сериозен финансов ресурс, необходим за наемането и задържането на квалифицирани научни и преподавателски кадри, осигуряване на модерна учебна среда и възможности за навременно решаване на проблеми.

Онлайн обучението в УНСС

След въвеждането на извънредното положение на 13 март 2020 г. в България обучението в повечето учебни заведения премина онлайн. В Университета за национално и световно стопанство за срок от 48 часа близо 20 000 студенти преминаха на онлайн обучение. За тази цел бе предоставена онлайн платформа за обучение – MS Teams, заедно с инструкции за използване и изградена инфраструктура от виртуални зали и разписания на онлайн занятия. Обучението в специалност „Икономика на търговията“, както и всички други специалности, базирано на онлайн платформа, бе предизвикателство както за преподавателите, така и за студентите. На студентите бе предоставена възможност за достъп както от компютри, така и от смартфони. Интерактивният начин на обучение, възможността за достъп от всяка една точка, възможността за обучение и работа със специализиран софтуер дават основание на студентите да поставят оценка „отличен“ на УНСС в онлайн обучението. В това изследване участваха 2820 студенти от ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“ от всички професионални направления. Резултатите от него са сходни с резултатите от първото изследване – средната оценка за първия онлайн семестър е 5.54 (по скалата от 1 до 7). (<https://www.unwe.bg/bg/news/18156>). В УНСС онлайн обучението даде възможност за привличането на повече специалисти от практиката, които да допринесат със своя опит в обучението на студенти. Благоприятна в случая е възможността да се спести време за физическо придвижване и удобството да се проведе среща от удобно за всеки участник в срещата място. Базирайки се на това изследване, може да се приеме че обучението по търговия в онлайн формат дава добри резултати. Студентите дават висока оценка на дистанционното електронно обучение, тъй като

за тях то е атрактивно и удобно – имат достъп от всяко едно място, на което се намират. Въпросите, на които може би трябва да се потърсят отговори, са: колко дълго може да продължи този вид обучение и как то влияе на крайния резултат от обучението на студенти.

Факт е, че УНСС – София по отношение на онлайн обучението следва световните тенденции. Въпреки че този процес среща известни трудности и пречки – не всеки има достъп до информационни технологии, студентите могат да се оправдаят, че платформата не им дава достъп, че им е спряла интернет връзката и т. н., той не спира да се развива. Поради изтъкнатите предимства и удобства е вероятно част от обучението да остане онлайн или да се използва т. нар. „хибридно обучение“ или „бленд лърнинг“ – при което една част от обучението е онлайн. Наличието на така изградената инфраструктура дава нови възможности и гъвкавост в преподавателския процес.

Регламентиране на дистанционното онлайн обучение

Онлайн обучението не бива да се разглежда като изолиран случай на извършване на онлайн дейност. Редица други бизнес дейности също преминават в този режим. За да бъде приложен този метод успешно, той трябва да има ясно разписани изисквания и цели. В своето изследване Пейчева дава пример за правила и процедури за дистанционна работа (Пейчева, М., 2020). Заедно с това за работещите дистанционно трябва да има правила, които съдействат за поддържане на тяхното физическо и психическо здраве, за по-добра организация на работното време, за възможностите за споделяне на проблеми и комуникиране с други служители, които работят дистанционно. Психическото и физическото здраве на преподавателите и на студентите трябва да бъдат основен приоритет. Онлайн обучението в известна степен ограничава физическата активност в по-голяма степен, отколкото присъственото обучение. Физическата активност от своя страна стимулира мозъчната активност, а за процеса на обучение и преподаване тя е най-важна. Включването и насърчаването на движението чрез дистанционно обучение и онлайн обучение трябва да бъде обичайна практика независимо от възрастта на участниците.

Дистанционна форма на обучение се организира и осъществява само от акредитирани висши училища. Акредитационният съвет (АС) на Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА) е разработил указания и критерии за организиране на дистанционна форма на обучение към висшите учебни заведения. Оценяването се извършва на два етапа – самооценка и оценка от НАОА по специално разработения въпросник с критерии и показатели.

Организиране на самостоятелната работа на студентите в условия на дистанционно онлайн обучение

Важно условие за повишаване на ефективността на дистанционното обучение е психологическата, теоретическата и практическата готовност на студентите за самостоятелна работа. Известно е, че в последно време нивото на подготовка на студентите от средното образование е незадоволителна. Това налага преподавателите във висшите учебни заведения да я компенсират чрез самостоятелна работа с цел формиране на култура на учебен труд, за да могат бъдещите специалисти не само да се адаптират към условията във висшето образование, но и да се създаде предпоставка за постоянното им професионално израстване по време на цялата трудова дейност. Сложността на тази задача изисква постоянно усъвършенстване на учебния процес като цяло и в частност – поставянето на самостоятелната работа на студентите на научна основа. Организацията на самостоятелната работа се извършва едновременно по няколко направления (Сергеева, Т., 1991): разработване на частични алгоритми за решаване на типови задачи; разработване на евристични указания за нетипични задачи; разработка на обучаващи програми като по-висока степен на алгоритмизация; индивидуализация на самостоятелната работа; специализация на самостоятелната работа с отчитане на практическите задачи по специалността; разработване на система от реферати по отделни раздели от лекционния курс; разработване на специални методи за обучение; осигуряване на специална и справочна литература; използване на персонален компютър. Такъв подход към организирането на самостоятелната работа на студентите изисква много добро управление, което предполага формализация, организация, контрол на изпълнението и определяне на ефективността. Формализацията трябва да се провежда в няколко етапа: разработване на номенклатурата на самостоятелните работи, разпределяне на времето между отделните единици в семестъра и между самостоятелните работи в рамките на една учебна единица, планиране на времето. Успехът в организацията и управлението на самостоятелната работа на студентите е невъзможен без ясна система на контрол над нея. При това контролът във вида на приемане на изпълнените работи в края на курса по учебната единица е неефективен, тъй като не организира планомерно работата на студентите през целия семестър, а преподавателят невинаги осигурява обратна връзка. Необходимо е да се планира и осъществява поетапен контрол върху изпълнението на самостоятелната работа (Трайнев, В., 2007). Като средство за управление на самостоятелната работа на студентите в дистанционно обучение служат обучаващите платформи, включващи елементи от теорията, алгоритми за решение на типови задачи, демонстрационни примери, тестове. Ползите от

обучението чрез обучителни платформи са (Морев, И., 2004): ясна организация на практическите занятия; преодоляване на временната разлика между запознаването с новия материал и контрол на достигнатите знания; диференцираност на масовото обучение; целенасочено обучение с използване на самостоятелна работа. Студентите с помощта на тези платформи се запознават с целите на изучаването на съответната учебна дисциплина, структурата и обема на знанията, които им предстои да получат. Те изучават основите на теорията, запознават се с рационалното вземане на решения по определени задачи, осъществяват контрол и съпоставят своите успехи с предварително поставените цели, планират времето и интензивността на своята дейност. Внедряването на обучителни платформи е един от пътищата за оптимизация на управлението на самостоятелната работа на студентите в дистанционното обучение (Морев, И., 2004).

В своето изследване Антонова (Антонова, К., 2020, с. 366 – 380) разглежда влиянието на онлайн дейностите върху психиката на хората. С възможността хората да изпълняват своите задължения по всяко време и навсякъде се заличава границата между личния и професионалния живот. Оставането на разположение 24 часа в денонощието, 7 дни седмично (24/7) обаче може да се отрази върху здравето, като се появява риск от пристрастяване към употребата на мобилни устройства, т. нар. „цифрово пристрастяване“ или „номофобия“.

Заклучение

Ефективността на онлайн обучението зависи, освен от обективни фактори (наличието на техническа и технологична база и т. н.), и от субективни фактори (наличието на умения за работа с информационно-комуникационни технологии у обучаемите, мотивацията на обучаемите, коректността и почтеността на обучаемите, възможностите на обучаващите да работят с новите технологии и др.). Наличието на множество платформи и социални мрежи, позволяващи дистанционно обучение, може само да стимулира повишаването на качеството на предлаганите услуги и качеството на такова обучение.

За да бъде пълноценно обаче, дистанционното онлайн обучение трябва да бъде регламентирано – това изисква да се изработят универсални процедури и правила за провеждането на такъв тип обучение. Трябва да бъде добре организирано и съчетано с добрата подготовка и познаване на използвания инструмент за онлайн обучение. За тази цел би било добре да се помисли за изготвянето и провеждането на задължителни специализирани курсове за онлайн преподаване, където занимаващият се с дистанционно обучение да получи своята подготовка. Важно е да бъде и технически добре осигурено. Всички участници в обучението

трябва да разполагат с необходимия хардуер и софтуер, необходими за работа в съответната платформа. И не на последно място то трябва да бъде добре мотивирано. В противен случай участниците в обучението (предимно обучаемите) ще присъстват формално, а самото обучение няма да бъде ефективно.

Използвана литература:

1. Антонова, К. (2020). Професионални рискове за заетите в новите условия на труд. // Известия., №64 (4). с. 366 – 380.
2. Денчев, Е. (2020). Приложение на дигиталните технологии в обучението. // Икономически и социални алтернативи, №2, с. 31.
3. Начева, Р., Янсоне, А. (2020). Електронно обучение в условията на пандемия: българският и латвийският опит във висшето образование. // Известия., №64 (4), с. 311 – 331.
4. Пейчева, М. (2020). Дистанционната работа и трансформацията в HR. // Известия, №64 (4), с. 299 – 310.
5. Първанов, С., Арабаджиева, С., Илиев С. (2019). Използване на компютърни симулации при обучението на служители от звената за пожарна безопасност и защита на населението, стр. 26. [Онлайн], достъпен на <http://www.math.bas.bg/vt/stemedu/book-1-bg.php>, [посетен на 19.08.2020].
6. Allen, I., Seaman, J., Garrett, R. (2007). Blending In: The Extent and Promise of Blended Education in the United States. Sloan Consortium. p. 54
7. Башмаков, М., Поздняков, С., Резник, Н. (2010) Процесс обучения в информационной среде. // Школьные технологии, № 6., стр. 132 – 138.
8. Бочков, В., Краснова, Г., Филипов, В. (2008). Состояние, тенденции проблемы и роль дистанционного обучения в трансграничном образовании. Учебное пособие, Москва, РУДН.
9. Christou, C. (2010). Virtual Reality in Education. 10.4018/978-1-60566-940-3.ch012.
10. Siemens, G., Gašević, D., Dawson, S. Preparing for the digital university: a review of the history and current state of distance, blended, and online learning, p.15.
11. Holmberg, B. (2005). The Evolution, Principles and Practices of Distance Education.
12. Маматов, А. и др. (2006) Методика применения дистанционных образовательных технологий преподавателями вуза. „БелГУ”, Белгород.
13. Moore, M., Kearsley, G. (2004). Distance education: A systems view (2nd edition). Belmont, CA: Wadsworth Publishing.
14. Морев, И. (2004). Образовательные информационные технологии. Часть

2. Педагогические измерения: Учебное пособие, Владивосток: Дальневосточного университета, – 174 с.

15. Овсянников, В. (2001). Дистанционное образование в России: постановка проблемы и опыт организации. Москва: РИЦ „Альфа”, МГОПУ им. М.А. Шолохова, – 794 с.

16. Полат Е. (2004). Теория и практика дистанционного образования. Москва: „Академия”, 416 с.

17. Сергеева, Т. (1991). Пути оптимизации управления самостоятельной работой студентов в условиях дистанционного обучения. // Информатика и образование, №1. с. 3 – 10.

18. Трайнев, В. (2007). Дистанционное обучение и его развитие, Москва, „Академия”, 292 с.

Интернет сайты:

1. Сайт на ризърч гейт: https://www.researchgate.net/publication/284023691_Preparing_for_the_digital_university_a_review_of_the_history_and_current_state_of_distance_blended_and_online_learning

2. Официален сайт на АЕСТ (Асоциация за дистанционно обучение), <http://members.aect.org/edtech/ed1/13/13-02.html>, посетен на 19.08.2020г.

DISTANCE LEARNING IN TRADE IN CONDITIONS OF AN EPIDEMIC SITUATION

Goran ANGELOV

Abstract

The social isolation is a state in which a significant part of business processes, including teaching are taking place remotely. Distance education is real-time communication process in which information between learners and trainers has been exchanged by information and communication technologies. The purpose of this report is to present the process of training in trade in state of isolation. The basic principles for successful online learning are considered and analyzed.

Key words: isolation, training, distance education, trade